

management display no interest in staff professional development.

Keywords. Corporate sector, management, staff, professional development.

УДК 330.341

К.О. БОЯРИНОВА, канд., екон., наук, доц., НТУУ "КПІ", Київ

ІННОВАЦІЙНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА В ТЕОРІЯХ ОРГАНІЗАЦІЇ

Розглянуто положення діяльності та поведінки підприємства у розрізі теорій організації. Визначено основні фундації функціонування та інтенції інноваційного функціонування за основними економічними парадигмами.

Ключові слова. теорії організації, інноваційність, фундації функціонування, інтенції інноваційного функціонування.

Вступ. Формування теоретико-методологічного підґрунтя інноваційного функціонування потребує розгляду теорій організації. Такі теорії містять науковий посыл акцентування уваги на значенні та місці інноваційно орієнтованого функціонування підприємства.

Аналіз останніх досліджень та літератури. Діяльність підприємства (фірми), зміст його існування розкриваються в теоріях фірми та основних економічних парадигмах, що викладено в працях [1-18]. Однак, доцільно приділити увагу виявленню інтенцій інноваційного функціонування підприємств в зазначених теоріях.

Мета статті, поставка проблеми. Метою дослідження є узагальнення основних положень теорій фірми на предмет визначення основних фундацій функціонування та інтенцій інноваційного функціонування.

Результати досліджень. Функціонування підприємства в економічній системі формувалось відповідно до основних теорій фірми, серед яких базовими вважаються неокласична, інституціональна, ресурсна, еволюційна та підприємницька. Науковий розгляд присутності аспектів інноваційної спрямованості функціонування підприємства надав можливість визначити основні його фундації, та інтенції інноваційного функціонування, які трансформувались протягом періодизацій зміни парадигм (табл.).

За неокласичною теорією, згідно результатів наукових досліджень Р. Коуза [1], підприємство розумілось як виробнича одиниця, яка є суб'єктом господарської діяльності. Підприємство визначалось як "чорний ящик", де ресурси трансформувались у продукти відповідно до виробничої функції та ринкової структури; як колектив людей, які перетворюють засоби виробництва в готову продукцію, а потім передають споживачу [2]. Таким чином, поведінка підприємства формується під впливом ринкових процесів, основою функціонування є роль передавальної ланки.

© К.О. Бояринова, 2013

Економічна система розглядається як сукупність взаємодіючих агентів, що здійснюють у вільному економічному просторі процеси виробництва, споживання та обміну, виходячи при цьому з власних інтересів [3]. Функціональність підприємства, за неокласичного підходу визначалась суто зовнішніми ознаками, його спроможністю поглинати ресурси та продукувати результат, що може бути поглинений ринком. Однак, в даній теорії також присутнє і підґрунтя інноваційної спрямованості в діяльності підприємства, з огляду на її подальший розвиток. Зокрема, інноваційна наповненість функціонування підприємства присутня у біхевіористському підході, за яким, фірми намагатимуться досягнути швидше задоволення, ніж максимізації [4, С. 56]. Таке тлумачення мети діяльності підприємства у першому наближенні можна вважати проявом інноваціоналізму, де посеред стандартних економічних чинників, фундаціями функціонування є діяльність різних індивідів підприємства, яка може носити інноваційний характер.

Зміна у цільових орієнтирах: перехід від простої максимізації прибутку на технологічне лідерство, виживання в довгостроковій перспективі визначає схильність підприємства до інноваційно орієнтованого функціонування.

Інституційна парадигма визначає діяльність підприємства на ринку з урахуванням наявності різних інститутів. Метою функціонування підприємства, у даному аспекті можна визначити спрямування зусиль на досягнення оптимально-результативної діяльності в структурі інститутів.

Функціонування підприємства реалізується через призму взаємодії, чи під впливом формальних та неформальних інститутів. До перших належать закони, законодавчі та нормативні акти, індивідуальні контракти тощо, які є як регулятором, так і мають обмежувальний вплив. Відповідно до Д. Норта, права власності, спроможність, відчуження активів та ресурсів визначаються економічними правилами [5, С. 74]. Підприємство (фірма), за Р. Коузом, визначається як відносини, які виникають під час управління ресурсами в межах певного контракту [6]. Такий підхід, знаходить своє відображення в неоінституціоналізмі, зокрема в розвиткові контрактної парадигми. Така парадигма, може реалізовуватись, як ззовні, через інституційне середовище, так і в середині, через відносини, що виступають основою організації [7]

Таким чином, згідно з інституційним підходом інноваційна спрямованість функціонування підприємства залежить від інституційного забезпечення, тобто сприятливого чи не сприятливого середовища, створеного результатами діяльності інститутів інноваційного розвитку, а не безпосередньо фундаціями саморозвитку організації. Іншої змістовності набуває дослідження обмежень функціонування трансакційними витратами, їх зниження приводить до намагання підприємства розвинути самозабезпеченість замість замовлень, що в свою чергу, є чинником розвитку інноваційної діяльності.

Відображення інституційного підходу в економічній інноваційній системі проявляється під час формування Національних інноваційних систем та створенні норм і правил поведінки її економічних агентів на різних ієрархічних рівнях, включно з регіональним, корпоративним, а також підприємницьких відносин в кластерних утвореннях.

Таблиця – Фундації та інтенції інноваційного функціонування відповідно до теорій фірм

Теорія фірми	Неокласична	Інституційна	Ресурсна	Інноваційного підприємства
Мета функціонування	Максимізація прибутку, задоволення власних інтересів, лідерство, виживання у довгостроковій перспективі	Мінімізація трансакцій их витрат	Отримання "економічної ренти" від використання загальних та специфічних ресурсів	Трансформування вхідних потоків на протипагу оптимізую чим фірмам
Фундації функціонування	Поглинання ресурсів; Трансформація ресурсів у продукт; Існування підприємства як передавальної ланки	Відносин, що виникають під час реалізації контрактів; взаємодія з формальними та неформальними інститутами; забезпечення промислової придатності товарам, що виводяться на ринок	Перетворення ресурсів у продукти через взаємодію нематеріальних та матеріальних ресурсів; динамічний розвиток організаційних здатностей; акумуляція та накопичення загальних ті специфічних ресурсів	Трансформація вхідних потоків для використання підприємством; створення новаторських акцепторів отримання прибутку; використання провідних здатностей, відмінних від наявних; прогностичне інвестування в інновації, виробництво та економічний розвиток; підтримання організаційної цілісності та інтелектуального рівня; динамізм інноваційних процесів
Інтенція інноваційного функціонування	Забезпечення існування, пристосування до зовнішніх умов	Створення інновацій під впливом стимулюючих та мотивуючих чинників, які забезпечують інститути; розвиток самозабезпеченості на основі інновацій	Генерація та залучення нематеріальних ресурсів; трансформування нематеріальних ресурсів в матеріальні; формування унікальних організаційних здатностей	

Відповідно до ресурсного підходу виробничо-економічна система розглядається як набір ресурсів включно з їх власниками. Присутність акцентів функціонування підприємства з його інноваційною орієнтацією виражається через поєднання матеріальних і нематеріальних ресурсів та оптимізаційними механізмами їх управління. Зокрема основними дискриптами такого підходу, які передбачають інновативність у функціонуванні підприємства можна виділити такі:

– унікальність ресурсів кожної окремо взятої виробничо-економічної системи [8]. Крім того, ресурси повинні мати такі якості як цінність, рідкість, неможливість

імітації та купівлі-продажу на ринку [9]. Унікальність ресурсів апіорі визначає наявність процесів інноваційного характеру та домінантність використання результатів інноваційної діяльності, яка приводить до створення фундаментальних платформ інноваційно-орієнтованої господарської діяльності підприємства;

– використання організаційних здатностей, що накопичуються протягом функціонування організації, зокрема – спеціалізовані знання, навички, досвід, які використовуються під час діяльності [10];

– прирівнювання підприємства до інститутів інтеграції знань [11], де як основний ресурс визначаються динамічні здатності (потенціал підприємства в інтегруванні, створенні та реконфігурації внутрішніх та зовнішніх компетенцій для відповідності мінливому середовищу), такі здатності відображають потенціал організації у досягненні інноваційних переваг [12].

Дослідження положень еволюційної теорії фірми, свідчить, що підприємство перебуває у деякому постійному процесі зростання, накопичуючи при цьому основні та специфічні компетенції, які отримуються завдяки власному генеруванню, відборі та акумулюванню, а також під час запозичення і перенесення фундацій функціонування з попередньою адаптацією чи без неї. Відповідно до зазначеного, згідно з концепцією Р. Нельсона та М. Уінтера [13], в результаті підприємство накопичує "рутинні звички" (комплекс специфічних, доволі орієнтованих здатностей [13]).

Еволюційна теорія вбачає наявність відмінностей та неповторності підприємства відповідно до концепції "організаційної практики", а не інновативності. Однак, еволюційність має розглядатись у взаємодоповнюючій гармонізації рутинності та інновативності. Зокрема, О.В. Іншаков, Е.А. Степочкін зазначають, що процеси новації та рутинізації мають загальне джерело – виробництво, виконують взаємопов'язані функції ефективної взаємодії з середовищем та гомеостазису господарської системи [14, с. 7]:

– рутина – показує відтворення та засвоєння реалізованого потенціалу виробництва, збереження і передавання майбутнім поколінням досягнутих факторів та продуктів;

– новація – продукування, придбання, прирощення та просування потенціалу, прогрес його факторів та передавання їх в рутинізацію.

Крім того, зазначені науковці доводять, що відсутність постійної метаморфози новації в рутину робить інноваційний процес незавершеним, а рутина є основою та сприятливим середовищем для створення новації; редукуючи новацію, рутина відтворює через неї нову рутину, яка в свою чергу породжує нову новацію [14, С. 17]. У разі переходу новаторства у повсякденну діяльність підприємства відбувається рутинізація підприємницької функції [15]. З огляду на функціонування підприємств, згідно [14, С. 17], визначаються підприємці-новатори та підприємці - рутинери, функція останніх полягає у продовженні стадії експлуатації існуючих чинників виробництва в традиційних формах, пом'якшуючи соціальні наслідки новаторів.

Еволюція підприємства протікає не тільки в сфері внутрішнього саморозвитку, але й на ієрархічних рівнях. Зокрема С. Закс визначає п'ять рівнів активності [16]:

1) рівень базових системних елементів (мемів) – гуманітарний (ключові цінності підприємства), інституційному (ідея та принципи), змістовному (ключові компетенції).

Як основний елемент в функціонуванні підприємства визначаються ключові цінності, а не ідеї принципи чи компетенції. З точки зору функціонування підприємства з інноваційним орієнтуванням під час інноваційних змін, його здатності та спроможність матимуть менше значення, ніж досягнення результату у змінному середовищі, тобто інновативність підприємства, з такої позиції, визначатиметься як ключова цінність.

Далі, за С. Заксом – ключові компетенції матимуть основоположну роль під час вибору акценту в межах дилеми "збереження ідентичності-адаптація" [16]. З погляду інноваційної домінації, і перша і друга поведінка підприємства є прийнятною, зокрема збереження ідентичності потребує створення базових та фундаментальних інновацій, а адаптація – модернізації, трансферу технологій і т. ін. Тому це поєднання є невід'ємним підґрунтям функціонування інноваційно-орієнтованих підприємств;

2) рівень товарно-ринкових комбінацій, де на перший план ставиться функція середньої ланки менеджменту, його взаємодія з вищим менеджментом.

Відповідно до зазначеного, більшого значення набувають новаторські ідеї, які надаються з нижчих ланок. Якщо до розгляду у цьому аспекті брати промислові підприємства, які оперують інноваціями, то вихідним джерелом новаторських та інноваційних ідей визначається інженерний персонал в поєднанні з менеджерами інноваційних проектів у напрямі доопрацювання технологічної чи продуктової бази, їх модифікації, що у конкурентних умовах може стати значно ефективнішим засобом ніж замовлення розробок технологічного чи управлінського характеру;

3) рівень підприємства. Відповідно до еволюційного напрямку, зростає значення фірмової концепції, завдяки відношенню до ідентичності та цінностей, що лежать в її основі, з'являється можливість збільшити діапазон раціональності підприємства, що розширить сферу діяльності.

За дослідженнями М.С. Абібуллаєва, сучасні дослідники еволюційної теорії вважають, що еволюція – це і збереження ідентичності і спроможність до адаптації. Спрямування підприємства до ідентичності характеризуватиме його як консерватора і забезпечить автономність, характер якої визначається меметикою: комбінацією та рекомбінацією "мемів" (базових елементів системи), в першу чергу ключових цінностей [17];

4) рівень альянсів. Відповідно до цього рівня більше значення надається кооперації, а не конкурентній боротьбі.

З огляду на проблеми та перспективи інноваційного розвитку підприємств поширення набувають мережеві утворення та інноваційні кластери, а також застосування кластерної політики;

5) рівень суспільства. Передбачає переорієнтацію підприємства з одних сфер в інші, де наявні кращі умови для отримання вищого рівня ідентичності порівняно з адаптацією.

Заслугове на увагу, в контексті окреслення інтенцій інноваційного функціонування підприємства і теорія інноваційного підприємства, запропонована У. Лацоником, яка найбільше відображає його основний зміст та методологічні підходи [18]. Науковець спрямовує дослідження на розкриття змісту та доцільності введення в теорію фірми – теорії інноваційного підприємства як теорії, яка пояснює інноваційність фірми на протилежності розробленої до неї теорії оптимізуючої фірми.

"Оптимізує фірма не може бути інноваційною, оскільки, інноваційна фірма трансформує деякі з тих галузевих умов, які вона приймає як задані" [18, С. 7]. Тобто споживча функція підприємства у стандартному її баченні для інноваційного підприємства змінюється і додається ще й трансформаційна функція – інноваційне підприємство не споживає вхідні потоки у чистому виді. Крім зазначеного, дослідником виділяються такі основні концепти теорії як [18]:

- підприємці створюють нові можливості для отримання прибутку, що порушує умови рівноваги;

- рівень постійних витрат проявляється в стратегічних рішеннях з інвестуванням, призначеним для забезпечення фірми особливим, порівняно з її конкурентами, виробничими можливостями;

- підприємці здійснюють додаткові нові інвестиції в стратегічних цілях захвату контролю над змінним чинником, який був джерелом зростаючих витрат;

- інвестиції, що здійснюються фірмою, повинні акумулюватися та використовуватися протягом часу, відповідно до того як фірма трансформує технології та отримує доступ до ринків перш ніж доходи від таких інвестицій можуть почати надходити, або навіть раніше, ніж відома норма доходу; інвестиції в інновації здійснюються в умовах технологічної, ринкової, конкурентної невизначеності;

- інноваційна фірма буде намагатися трансформувати свій доступ до високоякісних виробничих ресурсів за високого рівня випуску; така фірма генерує виручку, під час розроблення та використання виробничих ресурсів та пропонує продукти тієї якості, яку вони хочуть отримати, за ціною, яку готові платити споживачі;

- дохід (а не тільки прибуток), який генерує інноваційна фірма, має головну роль у підтриманні її організаційної цілісності в навчальному плані; інноваційне підприємство повинне стратегічним чином залучатися в кумулятивне та колективне навчання;

- динаміка інноваційного процесу створює для інноваційної фірми можливості поступового захвату багатьох сегментів ринку, що базуються на різних рівнях доходів покупців.

Висновки. Таким чином, розгляд основних теорій фірми надав можливість виявити та обґрунтувати фундації функціонування підприємств відповідно до неокласичного, інституційного, ресурсного та еволюційного підходів, а також теорії інноваційного підприємства. Дослідження дало змогу окреслити інтенції інноваційного функціонування та визначити їх тотожність з фундаціями в теорії інноваційного підприємства. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на класифікування теорій відповідно їх основних факторів з виявленням ключових для інноваційного функціонування.

Список літератури: 1. Coase R. H. The Nature of the Firm / R. H. Coase // *Economica*, New Series. – Vol. 4, No. 16. (Nov., 1937). – pp. 386–405. 2. Ковзик А.Н. Критика методологии неоклассического анализа конкуренции / А.Н. Ковзик // *Политическая экономия*. – 1987. – Вып. 15. – С. 137–146. 3. Клейнер Г. Б. Новая теория экономических систем и ее приложения [Электронный ресурс] // *Журнал экономической теории*. – 2010. – № 3. – С. 41–58. 4. Саймон, Г. А. *Теория принятия решений в экономической теории и науке о поведении* / Г. А. Саймон // *Теория фирмы*. – 1995. – С. 54–72. 5. Норт Д. Институти, інституційна зміна та функціонування економіки / Д. Норт / Пер. з англ. І.Дзюб. – К.: Основи, 2000. – 198 с. 6. Коуз Р. *Фирма, рынок и право* / Р. Коуз / пер. с англ. Б. Пинскера. – М.: Дело ЛТД, 1993. – 192 с. 7. Козаченко Г.В. Институційна теорія: зміст, еволюція та сучасне застосування [Електронний ресурс] / Г.В. Козаченко, В.О. Пантюхін // *Економіка менеджмент підприємництва*. Збірник наукових праць. – 2008. – № 20. – Режим

доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Emp/2008_20/kozachenko.pdf. **8.** Penrose E. The theory of the growth of the firm (3rd ed.) / E. Penrose // Oxford, UK: Oxford University Press, 1995. – PP. 76-80. **9.** Вернерфельт Б. Ресурсная трактовка фирмы/ Б. Вернерфельт // Вестник С.-Петербург. ун-та. - Сер: Менеджмент. – Вып.1. – 2006. – С.103-118. **10.** Richardson G. The Organisation of Industry-/ G.Richardson // Economic Journal. – 1972. – V.82. – pp.883-896. **11.** Grant R. The resource-based theory of competitive advantage: Implications for strategy formulation / R. Grant // California Management Review, 1991. Vol. 33. p.1 **12.** Тис Д. Дж. Динамические способности фирмы и стратегическое управление / Тис Д. Дж., Пизано Г., Шуен Э. // Вестник СПбГУ. Сер. Менеджмент. 2003. Вып. 4. С. 133—184. **13.** Нельсон Р. Эволюционная теория экономических изменений / Нельсон Р., Уинтер Дж. – М.: Дело, 2002. – 536 с. **14.** Иншаков О.В. Рутинная и новация: институциональный, организационный и эволюционный аспекты взаимодействия: Препринт / О.В. Иншаков, Е.А.Степочкина# WR/2003/01. — Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2003. — 60 с. **15.** Практика обучения действием / под ред. М.Педлера; пер. с англ. под ред. О.С.Виханского. М.: Гардарики, 2000. – 336 с. **16.** Закс С. Эволюционная теория организации / С. Закс // Проблемы теории и практики управления. – 1998. – № 1. – С 81-86. **17.** Абибуллаев М.С. Прикладные аспекты эволюционной теории экономики / М.С. Абибуллаев // Экономика Крыма, 2008. – № 23. – С.32-35 **18.** Лацоник У. Теория инновационного предприятия / Лацоник У. // Экономический вестник Ростовского государственного университета. – 2006. – Т. 4, № 3. – С. 7—32.

Надійшла до редколегії 14.03.2013

УДК 330.341

Інноваційність функціонування підприємства в теоріях організації / К.О. Бояринова // Вісник НТУ „ХПР”. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ „ХПР”. - 2013. - №45(1018) - С. 8-14. Бібліогр.: 7 назв.

Рассмотрены положения деятельности и поведения предприятия в разрезе теорий организации. Определены основные фундаменты функционирования и интенции инновационного функционирования соответственно основным экономическим парадигмами.

Ключевые слова. теории организации, инновационность, фундаменты функционирования, интенции инновационного функционирования.

Considered positions and behavior of the enterprise in terms of organization theory. Defined the basics of functioning and operation of innovative intentions according to the main economic paradigms.

Keywords: theory of firm, innovativeness, functioning foundations, intention of innovative operation.

УДК 658: 001.895

О.О. ГЕРАСЬКОВА, студентка, НТУУ «КПІ», Київ;

С. В. ВОЙТКО, д-р екон. наук, доц., НТУУ «КПІ», Київ

РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТІВ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ТА ТРАНСФЕРІ ТЕХНОЛОГІЙ

Розглянуто основні тенденції, притаманні інноваційній діяльності вищих навчальних закладів. Визначено основні напрями впливу на промисловість трансферу знань з університетів. Проаналізовано динаміку таких ключових показників, як інвестиції в НДДКР, патентування, ліцензування та університетський трансфер технологій в обраних країнах.

Ключові слова: трансфер технологій, університети, інновації, аналіз, патентування та ліцензування.

© О.О. Гераськова, с. В. Войтко, 2013